

FELADATOK, GYAKORLATOK

Összetett mondatok

1. Figyeljétek meg Nemere István *Holdösvény* című regényének következő mondatait, majd fogalmazzátok meg, mitől válik egy mondat összetetté!

a) *„Volt a közelben egy park, bár nem elég nagy.”*

.....

.....

.....

.....

b) *„Okos ember nem merészkedik éjszaka idegen partok közelébe.”*

.....

.....

.....

c) *„Rengeteg hangszer szólt valahol a távolban, halkán.”*

.....

.....

.....

d) *„Estefelé megszólalnak a tücskök, és bár enyhül a hőség, azért az emberek még testükben érzik a meleget.”*

.....

.....

.....

e) *„Régebben mindig azt hitte, hogy Amalithera örökös napfényben fürdik. Hogy aki közeledik hozzá, olyan élesen látja a részleteket, akárha sasszeme lenne.”*

.....

.....

.....

2. Jelöljétek függőleges vonalakkal a következő idézetben a tagmondatok határát, számozzátok meg őket a tagmondatok első betűje fölé írt számokkal! Magyarázzátok el, hogyan lehet legegyszerűbben felismerni, mettől meddig tart egy tagmondat!

„De még ennél is nagyobb bizonyíték volt szépsége mellett az a körülmény, hogy a város vénasszonyai, kiken már nemigen lehetett élő tanúkkal konstatálni a hajdankori állapotot, mintha összebeszéltek volna, mind azt vallották magukról. – Szakasztott olyan voltam, mint Apró Kati.” (Mikszáth Kálmán)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mellérendelő összetett mondatok

3. Húzzátok alá a következő példákban az állítmányokat! Milyen jelentésbeli kapcsolat van közöttük? Milyen nyelvi elem szemlélteti a közöttük lévő viszonyokat?

a) „*Ez baljós előjel volt, vagy csak ő érezte így.*” (Nemere István)

.....

b) „*Elvezetheted a lovat a vályúhoz, de nem kényszerítheted, hogy igyon is.*” (szállóige)

.....

c) „*Künn a csend a földtől az égig ér, a jövő pedig a tavasszal együtt aluszik a hó alatt.*” (Tamási Áron)

.....

d) „*A gyermek kezében / gyöngyvirág csilingel; / tenyerével védi a gyertya röpködő lángocskáját*” (Kányádi Sándor)

.....

.....

4. Mit ábrázolnak a következő állítmányok közötti jelek?

a) *előjel volt ~ érezte*

b) *elvezetheted →← nem kényszerítheted*

c) *gondolkodik — emelkedik*

d) *kedves → (szeretetre) méltó*

e) *voltam az oka ← kellett volna*

5. Húzzátok alá a következő mondatokban a mellérendelő kötőszókat, és írjátok az előző feladat jelei közül a megfelelőt a mondatok mellé!

a) „*Akkor érkeztek a vár alá a királynak a Duna–Tisza közéről fogadott katonái, s Vecelin úr sisakosan, páncélosan mustrálta őket kinn a mezőn.*” (Kós Károly)

b) „*Napsütéses időben kirándulni is mehetünk, vagy bérbe veszünk egy vitorlást a Velencei-tónál.*” (sajtónyelv)

c) „A megfigyelés minden megismerés alapja, de igyekeznünk kell rendszerbe szervezni megfigyeléseinket.” (Nádas Péter)

d) „Természetes életet élt, ezért ért meg ilyen tiszteletre méltó magas életkort.” (Kemény János)

e) „A tábornok helyeselt, hiszen ő adta ki a megtorló parancsot.” (Cseres Tibor)

6. Soroljátok fel a mellérendelő összetett mondatok tagmondatai között leggyakrabban előforduló kötőszókat!

a) kapcsolatos:

b) ellentétes:

c) választó:

d) következtető:

e) magyarázó:

7. Az ellentétes mellérendelő összetett mondat tagmondatai között többféle kötőszó is állhat. Ezek rokon értelműek, de nem mindig cserélhetőek fel egymással.

A) Írjátok bele a megfelelő kötőszót az alábbi ellentétes mellérendelő összetett mondatokba! Felhasználandó kötőszók: *pedig, azonban, de, hanem, csak, ám.*

a) „Beszéltek valamiről, _____ nekem nem mondták meg.” (Nádas Péter)

b) „A kapitány nem mert kijönni a bálnák miatt, _____ csak egy kis ablakon nézte.” (Nádas Péter)

c) „A bíró a tárgyalási jegyzőkönyvet a törvényhatóság jegyzőkönyvi nyelveknek bármelyikén vezetheti, annak tartalmát _____ a feleknek szükség esetén tolmács által meg kell magyarázni.” (Cseres Tibor)

d) „Nem is kívánok egy pincét kiinni, / vagy egy cukrászdát, vendéglőt megenni, / _____ az élet örök kincsébe hinni.” (Kosztolányi Dezső)

e) „Tíz évvel ezelőtt alakult meg csoportunk, _____ a társaság ma már az egész országot behálózza.” (sajtónyelv)

f) „Nincs vita, érvelés, _____ ma minderre igencsak szükség van.” (sajtónyelv)

B) Ugyanazt az ellentétes viszonyt tehát többféleképpen is közölhetjük a különböző kötőszók segítségével. A többféle megfogalmazás nem egyszerűen a kötőszók cseréjét jelenti, hanem velük együtt bizonyos átalakulások mennek végbe a mondat szerkezetében is. Tekintsétek a következő idézetet egy elvont tartalom (mélyszerkezet) egyik lehetséges nyelvi megjelenési formájának (felszíni szerkezetének), és alkossátok meg a mondatnak még két lehetséges felszíni szerkezetét más-más kötőszók segítségével!

„Napközben még gazdagon ontotta nyári melegét a nap a havasi tájra, de éjszakánként egyre jobban lehűlt a levegő.” (Kemény János)

a) azonban:

b) pedig:

8. Függőleges vonalakkal és sorszámozással jelöljétek a tagmondatok határát az alábbi példákban, majd ábrázoljátok a mellérendelés fajtáját! Húzzátok alá azokat a nyelvi elemeket (kötőszókat), amelyek segítenek a feladat megoldásában!

a) „A szolgánét kellemesen lepte meg a legyalult padló, a kifestett ablakok, ebéd után a teljes csönd, de zavarta őt Zsófi szolgálatkészsége mélyén a zárkózottság.” (Németh László)

b) „A testvérgyár, a testvérintézmény meglátogatására nincsen lehetősége mindenkinek, hiszen manapság már a gyári, intézményi delegációk is korlátozottak.” (sajtónyelv)

c) „De az ellenség megfáradt az átkelésben, és így könnyű dolog volt lassítani a nyomulását.” (Kós Károly)

d) „Ülj egy sarokba, vagy állj félre...” (Kosztolányi Dezső)

e) „A szobából minden bútort kihordtak, csak a nehéz szekrény maradt benn.” (Németh László)

9. Elemezzétek a tanult módszerrel a következő mellérendelő összetett mondatokat!

Pl.: ①~②; ①→②

a) „A tábornok helyeselt, hiszen ő adta ki a megtorló parancsot.” (Cseres Tibor)

b) „Szülőházam nem volt apám tulajdona, de szülőföldben páratlan örökséget kaptam.” (Illyés Gyula)

c) „Az út kanyarogva kapaszkodott felfelé a hegyre, és a lovak szaporán kaptattak rajta.” (Kós Károly)

d) „A rendező és az operatőr meghalt, a többi túlélő pedig nem tud semmit.” (sajtónyelv)

e) „Természetes életet élt, ezért ért meg ilyen tiszteletre méltó magas életkort.” (Kemény János)

f) „Vagy láng csap az ódon, vad vármegyeházra, / Vagy itt ül a lelkünk tovább leigázva.” (Ady Endre)